

До спеціалізованої Вченої ради Д 35.051.27
Львівського національного університету
імені Івана Франка
79000, м. Львів, вул. Січових Стрільців, 14

ВІДГУК

офіційного опонента

на дисертацію Стасів Наталії Степанівни на тему:

«Цивільне судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів», подану на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право

Актуальність обраної теми. Україна проходить черговий етап реформування, який торкається усіх сторін державного і політичного життя. При цьому особлива увага приділяється зміцненню авторитету і самостійності судової влади, яка стверджує в своїх рішеннях європейські цінності права і демократії – доступність правосуддя, справедливу судову процедуру, правову визначеність і можливість втілення прийнятих судових актів. Вперше законодавець зосередився не лише на удосконаленні норм матеріального права, але й здійснив масштабну оптимізацію норм процесуального закону, свідченням чого є прийняття нових редакцій Цивільного процесуального кодексу України (далі – ЦПК України), Господарського процесуального кодексу України (далі – ГПК України) та Кодексу адміністративного судочинства України (далі – КАС України).

Однією із цілей, яку планується досягнути за результатами реформування, є вирішення накопичених проблем правозастосування, в тому числі, надмірного судового навантаження. У цьому контексті зростає актуальність дослідження альтернативних форм і методів вирішення правових конфліктів, зокрема третейського судочинства.

Дослідженню проблем третейського судочинства присвячено низку дисертаційних робіт сучасних дослідників: І. Бута, Н. Вангородської,

Ю. Котвятковського, Н. Литвин, Ю. Притики, В. Рекуна, С. Юлдашева. Крім того, окремі аспекти розгляду в порядку цивільного судочинства справ, пов'язаних з діяльністю третейських судів, висвітлювались у працях І. Берестової, С. Бичкової, Ю. Білоусова, Й. Богдана, О. Верби-Сидор, О. Гетманцева, К. Гусарова, І. Ізарової, В. Комарова, В. Коссака, С. Коссака, В. Кравчука, Р. Лемик, Д. Луспеника, Ю. Навроцької, С. Сенік, В. Тertiшнікова, О. Угриновської, С. Фурси, С. Чорнооченка, М. Штефана, М. Ясинка.

Водночас, концептуальні питання взаємодії третейської юрисдикції та цивільного судочинства так і не отримали належного наукового осмислення. Насамперед, це стосується механізму звернення до примусового виконання рішень третейських судів.

Фрагментарність дослідження заявленої проблематики і, як наслідок, логічна незавершеність нормативної регламентації правових відносин у даній сфері призвела до того, що сьогодні складно дати об'єктивну і всебічну оцінку положенням нового ЦПК України, що регламентують провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів.

Зазначене дозволяє стверджувати, що обрана проблематика є досить актуальною в умовах сучасних державотворчих і правотворчих процесів, а також важливою для розвитку доктринальних досліджень в означеному напрямку. Як випливає зі змісту дисертації, теоретична розробка відповідних положень і рекомендацій здобувачкою доповнює вже наявні наукові положення, а також окреслює шляхи подальших досліджень щодо удосконалення нормативно-правового регулювання звернення до примусового виконання рішень третейських судів в порядку цивільного судочинства.

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність і новизна. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані дисертантом, своєю переважною більшістю, є аргументованими і переконливими. При їх доведенні та обґрунтуванні автором використано широке коло вітчизняних й зарубіжних

наукових джерел з цивільного процесуального права, українське та зарубіжне законодавство.

Джерельну базу дослідження можна вважати цілком репрезентативною, оскільки дисертант при проведенні дослідження використав значну кількість наукових та інших джерел (їх список охоплює 221 найменування). Слід відзначити, що достатню увагу автор приділив аналізу зарубіжного досвіду врегулювання відповідних правовідносин та доведенню доцільності запровадження в національному цивільному процесуальному законодавстві окремих положень, що засвідчили ефективність їх застосування в інших державах.

Структура дисертації обумовлена завданнями та відповідає внутрішньому логічному зв'язку етапів дослідження. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, поділених на 8 підрозділів, висновків до розділів, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Загальний обсяг дисертації становить 235 сторінок, із них основний текст – 201 сторінку, 23 сторінки займає список використаних джерел, що складається з 221 найменування, 11 сторінок займають два додатки.

У дисертації матеріал викладено юридично грамотно та логічно. Ведення наукової дискусії відзначається належною поміркованою коректністю і аргументованістю. Під час доведення власної позиції автор дотримується академічного етикету.

Методологічну основу дисертаційного дослідження складають такі методи: діалектичний (супроводжував увесь процес дисертаційного дослідження і дозволив розглянути тенденції розвитку провадження про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду); порівняльний (при аналізі законодавства зарубіжних держав з питань звернення до примусового виконання рішень третейських судів); історичний (при дослідженні генези правового регулювання примусового виконання рішень третейських судів); системний (дозволив розглянути провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду як вид цивільного судочинства); логічного аналізу, системно-функціональний,

дедукції, індукції (при формулюванні понять та наукових пропозицій щодо вдосконалення чинного законодавства) та інші.

Використання зазначених методів дозволило автору розробити нові концептуальні підходи щодо визначення правових категорій провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів, процесуального статусу учасників справи про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду та ін., а також сформулювати відповідні пропозиції щодо вдосконалення чинного цивільного процесуального законодавства України.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що представлена робота становить собою перше в Україні комплексне дослідження цивільного судочинства у справах про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду..

У результаті проведеного дослідження автором сформульовано низку новітніх положень, що є складовою новизни дисертаційного дослідження. Зокрема, дисертація містить конкретні пропозиції, які мають науково-теоретичне значення та практичну спрямованість.

Перший розділ дисертації присвячено загальній характеристиці провадження у справах про надання дозволу на виконання рішень третейських судів. В результаті розроблення зазначеної проблематики дисертантом зроблені цікаві висновки, пропозиції та рекомендації, зокрема: сформульовано положення про те, що забезпечення примусового виконання рішення третейського суду базується на таких ключових принципах як необхідність визнання (перевірки) рішення третейського суду для звернення його до примусового виконання; недопустимість перегляду рішення третейського суду по суті спору; вичерпність підстав для відмови у зверненні до примусового виконання рішення третейського суду (с. 69); обґрунтовано, що провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів – це самостійний спрощений вид непозовного цивільного судочинства в апеляційному суді загальної юрисдикції, в порядку якого розглядаються справи про встановлення підстав для видачі виконавчого листа на примусове

виконання рішення третейського суду (с. 69); виокремлено ознаки провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів, серед яких: 1) відсутність спору про право та специфічний предмет розгляду; 2) особливий об'єкт захисту (право особи на примусове виконання рішення третейського суду та інтереси особи, не на користь якої винесено рішення третейського суду, шляхом запобігання виконанню рішення, яке не відповідає вимогам закону); 3) спрощена цивільна процесуальна форма; 4) наявність вичерпного переліку правовідносин, з метою захисту окремих елементів змісту яких закон дозволяє звернутися до суду із заявою, яка є підставою для відкриття провадження у справі. Так, у межах вказаного провадження розглядається лише одне питання, а саме можливість забезпечення виконання рішення третейського суду, шляхом застосування сили державного примусу (с. 70–71).

У другому розділі роботи досліджується відкриття провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів.

З огляду на тематику зазначеного розділу роботи слушною видається низка висновків та пропозицій, зокрема щодо: складу учасників провадження у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів (обов'язковими учасниками справи про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду є заявник та боржник. Факультативним учасником такої справи може бути особа, яка не брала участі у третейському розгляді, якщо третейський суд вирішив питання про її права та обов'язки) (с. 134); обґрунтування недоречності залучення до участі у справі про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду інших осіб, крім сторін третейського розгляду (а саме, третіх осіб, які брали участь в третейському розгляді) (с. 135); процесуальних наслідків недодержання умов реалізації права особи на звернення до суду з заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, якими є постановлення судом ухвали про залишення такої заяви без руху та повернення її заявнику, у разі неусунення недоліків такої заяви. Водночас, відсутність у заявника передумов

реалізації права особи на звернення до суду з заявою про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду спричиняє постановлення ухвали про відмову у відкритті провадження у справі чи, в подальшому, ухвали про відмову у видачі виконавчого листа (с. 137–138) тощо.

Третій розділ дисертації авторка присвятила судовому розгляду справ про видачу виконавчих листів на рішення третейських судів.

В зазначеному контексті обґрунтовано, що провадженню про надання дозволу на примусове виконання рішення третейського суду властивий спрощений характер, а відтак, недоцільним є застосування в його межах низки процесуальних інститутів, зокрема призначення експертизи, забезпечення позову чи доказів тощо. З метою уникнення непорозумінь на практиці та заповнення нормативних прогалин пропонуємо доповнити ч. 3 ст. 485 ЦПК України таким абзацом: «Заява про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду розглядається судом із додержанням загальних правил, встановлених цим Кодексом, за винятком обмежень щодо змагальності та меж судового розгляду та з врахуванням правил, встановлених цією главою» (с. 191).

У межах цього розділу дисертант також доходить обґрунтованого висновку про те, що спеціальною підставою для зупинення провадження у справі за заявою про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду є неможливість розгляду цієї справи до вирішення справи щодо скасування рішення третейського суду, про примусове виконання його просить у своїй заяві заявник. Обґрунтовано неможливість застосування до розгляду заяви про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду загальних підстав для зупинення провадження у справі (ст. 251, 252 ЦПК України), крім підстави, передбаченої п. 1 ч. 1 ст. 251 ЦПК України (суд зобов'язаний зупинити провадження у справі у разі смерті або оголошення фізичної особи померлою, яка була стороною у справі, якщо спірні правовідносини допускають правонаступництво). Вказана підстава для зупинення провадження є універсальною та безумовною, яка виключає можливість подальшого розгляду

справи до залучення правонаступника, а відтак, застосовується при розгляді усіх видів справ в усіх видах провадження в цивільному процесі (с. 192).

Слід звернути увагу і на цілу низку пропозицій, які розроблені дисертантом з метою удосконалення норм цивільного процесуального законодавства України. Зокрема пропонується викласти у новій редакції главу 4 Розділу IX ЦПК України.

Отже, навіть такий побіжний виклад основного змісту дисертації Н. С. Стасів свідчить про те, що в ній містяться важливі висновки, які стосуються правового регулювання прав та обов'язків подружжя, а також науково обґрунтовані пропозиції, спрямовані на оптимізацію цивільного процесуального законодавства України.

Дисертаційне дослідження виконане відповідно до планових тем наукової роботи кафедри цивільного права та процесу юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка «Удосконалення механізму правового регулювання у світлі новелізації цивільного законодавства» (2012-2014 роки, номер державної реєстрації 0112U003754), «Проблеми уніфікації цивільного законодавства України з правом ЄС» (2016-2018 роки, номер державної реєстрації 0116U001703) та «Новелізація цивільного та цивільно-процесуального права в умовах реформи судочинства» (2019-2021 роки, номер державної реєстрації 0119U002358).

Висновки дисертанта з огляду на розвиток наукових досягнень і практичних напрацювань є цілком обґрунтованими. Рекомендації, запропоновані у роботі, можуть бути використані як теоретичний та практичний матеріал при розробці змін та доповнень до ЦПК України та інших нормативних актів у цій сфері.

Крім того, результати дисертаційного дослідження можуть бути використані у подальших теоретичних дослідженнях, удосконаленні цивільного процесуального законодавства України, яке регулює порядок видачі виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, в практиці розгляду судами України заяв про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду, а також у навчальному

процесі, у практичній діяльності правотворчих та правозастосовуючих органів. Положення дисертації можуть бути враховані, зокрема, при підготовці відповідних розділів підручників, навчальних посібників, при викладанні курсу «Цивільне процесуальне право України», а також спеціального курсу «Третейське судочинство».

Повнота викладу наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, в наукових публікаціях, зарахованих за темою дисертації. Основні наукові результати дисертації відображено у 20 наукових публікаціях, серед яких 7 – у виданнях, включених до переліку наукових фахових видань, 3 статті – в провідних закордонних виданнях, 10 тез і статей – у збірниках наукових доповідей, оприлюднених на науково-практичних конференціях.

Потрібно ще раз наголосити, що наукові розробки автора виконані відповідно до напрямів проведення реформи цивільного процесуального законодавства України. Вони відповідають рівню останніх досягнень теорії і практики цивільного процесуального права. Також варто відзначити значну кількість нових підходів до розглянутої проблеми, які збагачують наукову думку, дають змогу з іншого боку розглядати традиційні позиції вчених-процесуалістів.

У зв'язку із цим можна зробити висновок про оригінальність, самостійність та наукову новизну рецензованої роботи та використання автором власних підходів до розв'язання цілої низки питань.

Відсутність порушення академічної доброчесності. З аналізу змісту тексту дисертації офіційним опонентом вбачається дотримання здобувачем вимог академічної доброчесності у повному обсязі, що підтверджується наступним.

Дисертаційне дослідження Н. С. Стасів містить посилання на згадані автором у тексті джерела інформації у разі використання ідей, розробок, тверджень, відомостей; дотримано вимоги норм законодавства про авторське право; надано повну й достовірну інформацію про результати наукової діяльності, а також використані методики досліджень.

Таким чином, у рецензованій дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації та інших порушень, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дисертаційного дослідження.

Втім, позитивно оцінюючи актуальність проведеного дисертантом дослідження, наукову новизну, обґрунтованість і достовірність, високий теоретичний рівень і практичну значущість його результатів, слід висловити певні зауваження щодо окремих дискусійних положень роботи, які потребують уточнення. Крім того, деякі із зауважень стосуються спірних питань і потребують від дисертанта додаткової аргументації.

1. Так, авторка пропонує удосконалити процедуру апеляційного оскарження ухвали про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду, яка є необхідною умовою забезпечення прав боржника у провадженні про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів. Для цього необхідно нормативно закріпити таку можливість та викласти ч. 3 ст. 487 ЦПК України у новій редакції: «ухвали про видачу та про відмову у видачі виконавчого листа можуть бути оскаржені учасниками справи в апеляційному порядку, встановленому для оскарження рішення суду першої інстанції» (ст. 21 Дисертації).

Чинною редакцією ЦПК України (ст. 353) передбачений вичерпний перелік ухвал, які можуть бути оскаржені в апеляційному порядку окремо від рішення суду. У вказаному переліку відсутня ухвала про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. Уніфікованою є і судова практика з розгляду вказаного питання, а саме суди відмовляють у відкритті апеляційного провадження щодо оскарження ухвали про видачу виконавчого листа на примусове виконання рішення третейського суду. З огляду на наведене, цікаво, як співвідноситься авторська позиція щодо необхідності нормативного закріплення можливості апеляційного оскарження ухвали про видачу виконавчого листа на рішення третейського суду з чинним правовим регулюванням зазначеного питання.

2. У підрозділі 1.2 дисертації Н. С. Стасів аналізує різні підходи до

визначення оптимальної кількості форм судового контролю за діяльністю третейських судів. Так, зокрема авторка звертає увагу на те, що підстави для скасування рішення третейського суду є тотожними підставам відмови у видачі виконавчого листа. Більше того, перелік підстав для відмови у видачі виконавчого листа є ширшим та включає, зокрема таку підставу, як наявність у рішенні третейського суду способів захисту прав та охоронюваних інтересів, не передбачених законом (с. 44). З урахуванням викладеного, без відповіді залишається питання: чи підтримує дисертантка ідею щодо об'єднання двох форм судового контролю за діяльністю третейських судів, а саме оскарження рішення третейського суду та надання дозволу на його примусове виконання.

3. Слід зазначити, що ЦПК України у чинній редакції містить низку новел. Зокрема, цікавим для дослідження є запровадження інституту обміну сторонами процесуальними документами по суті спору. Цей інститут не є новим, оскільки функціонує у континентальній Європі вже більше ста років. Відтак, цікаво було б почути думку авторки щодо можливості запровадження інституту обміну процесуальними документами між учасниками справи у межах провадження про надання дозволу на примусове виконання рішень третейського суду.

4. У межах розділу 2 дисертації авторка досліджує процесуальний статус учасників справи про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів. Водночас, аналізуючи процесуальний статус зазначених учасників цивільного процесу, дисертант зосереджує свій науковий інтерес тільки на одному з елементів процесуального статусу – цивільних процесуальних правах, залишаючи поза увагою такі елементи процесуального статусу як цивільні процесуальні обов'язки та законний інтерес. На наш погляд, дослідження цивільного процесуального статусу учасників справи про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів тільки через призму цивільних процесуальних прав видається дещо неповним.

5. Низка положень наукової новизни представлені дисертантом через призму пропозицій щодо оптимізації окремих норм ЦПК України (наприклад, пункти 6, 8), якими здійснюється правове регулювання провадження у справах

про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів. Не применшуючи вагомості зазначених пропозицій, зауважимо, що наукова новизна дисертації є уособленням, перш за все, наукових ідей, положень та концепцій, які є внеском у розвиток наукової доктрини. Відтак, на наш погляд, зазначені пропозиції доцільніше було б розмістити у висновках до дисертації, а також у додатках.

Викладені вище зауваження не впливають на загальну позитивну оцінку дисертаційного дослідження Стасів Наталії Степанівни, оскільки не торкаються концептуальних положень дисертації. Вони можуть слугувати підґрунтям для дискусії у процесі захисту дисертації, а також напрямками майбутніх досліджень дисертанта.

Відзначене дає підстави зробити загальний висновок про те, що дисертація Стасів Наталії Степанівни «Цивільне судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів» за своїм змістом, одержаними науковими результатами, актуальністю, новизною та іншими ознаками є самостійною завершеною науковою працею, що містить суттєві положення для розвитку науки цивільного процесуального права. Робота виконана на достатньо високому теоретичному рівні, її зміст повною мірою розкриває тему дослідження. Наукові положення, висновки та рекомендації, що виносяться на захист, в цілому є належним чином аргументованими, достовірними і новітніми. Дослідження має і практичну спрямованість, оскільки містить низку конкретних пропозицій щодо удосконалення чинного національного законодавства.

ЗАГАЛЬНИЙ ВИСНОВОК:

Дисертаційне дослідження на тему «Цивільне судочинство у справах про надання дозволу на примусове виконання рішень третейських судів» відповідає вимогам, передбаченим Порядком присудження наукових ступенів, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України № 567 від 24 липня 2013 року, а його автор – Стасів Наталія Степанівна за результатами проведення

публічного захисту заслуговує на їй наукового ступеня кандидата юридичних наук зі спеціальності 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право.

Офіційний опонент:

В.о. завідувача кафедри цивільно-правових дисциплін

Національної академії внутрішніх справ

доктор юридичних наук, професор

Ганна ЧУРПІТА

